मम पुस्तकम्

नाम – ______________________________

पत्रसङ्केतः – ______________________________

____

चल-दूरवाणी-सङ्ख्या – ______________________________

वार्तालापाय

सहभागिभिः सह कृषिकर्म-विषये कृषिक्षेत्रविषये च चर्चां कुर्वन्तु। तान् पृच्छन्तु – १. अधः प्रदत्ते चित्रे कति शय्याः सन्ति ? २. चित्रे आहत्य कति जनाः दृश्यन्ते ? ३. कति जन्तवः सन्ति ? ४. कति वृक्षाः दृश्यन्ते ?

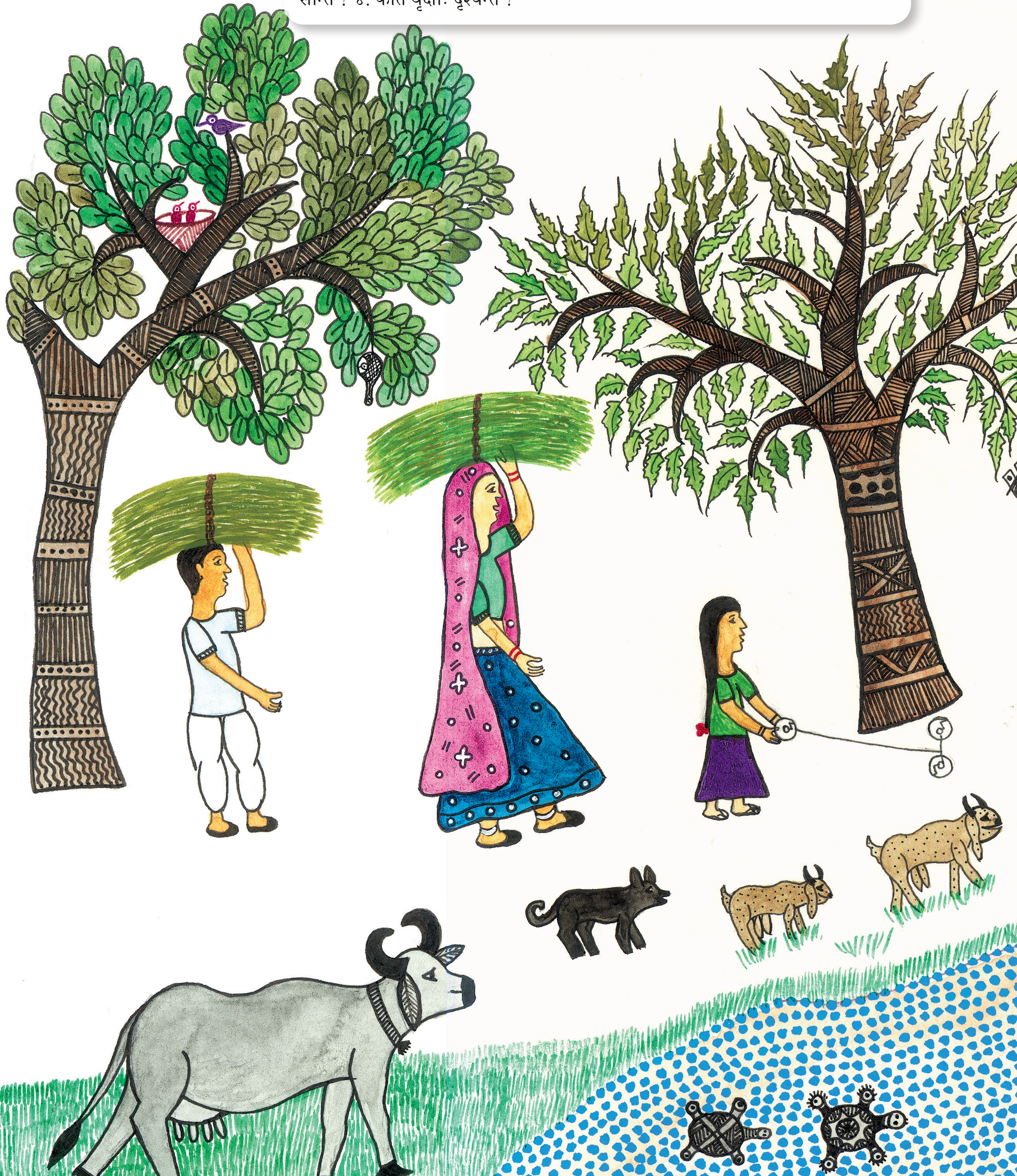

४ अस्माकं परिवेशः

वयं ज्ञास्यामः

ए	ऐ	क	ज	भ	ड	श	ष	अं	अँ

- ३ अङ्कानां संख्यानां परिचयम्।
- पठनं लेखनं च।
- दीर्घतायाः, भारस्य धारितायाः च मापनम्।
- २ अङ्कीय-सङ्ख्यानां १ अङ्कीयसङ्ख्याभिः गुणनम्।
- विभाजनस्य अवबोधनम्।

चित्रं दृष्ट्वा पठामः-

१

एकम्

कण्ठाभरणम्

कूपः

जन्तवः

शिक्षक-निर्देशः - शिक्षकः/शिक्षिका उपरि लिखितानां शब्दानां पठने सहयोगं कुर्यात्, शिक्षार्थिनः चित्रस्य आधारेण न केवलम् अनुमानम् अपि तु अवगतानां शब्दानां तथा अक्षराणाम् अपि उपयोगं कुर्युः।

अक्षराणि पठन्तु लिखन्तु च -

ए

ऐ

एकतायां शक्तिः अस्ति।

ऐरातवतः इन्द्रस्य वाहनम् अस्ति।

ज

भ

गणेशाय **ज**म्बूफलं रोचते।

भल्लूकः जङ्गले निवसति।

श

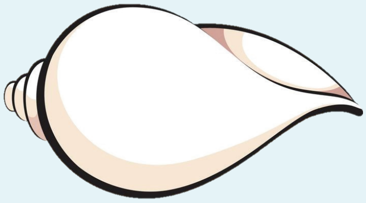

ष

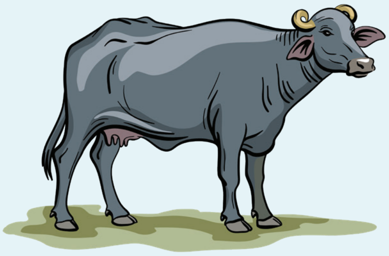

अर्जुनस्य **शङ्**खस्य नाम देवदत्तः अस्ति।

कृषकः महि**षीं** पालयति।

श

ष

ड

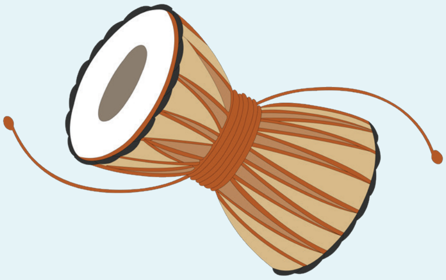

डमरुः **ड**म् **ड**म् करोति।

ड

पाठशाला	कूपः	कोषः	उद्यानम्
....	....	....	....

■ **चित्रस्य विषये कानिचन त्रीणि वाक्यानि लिखामः -**

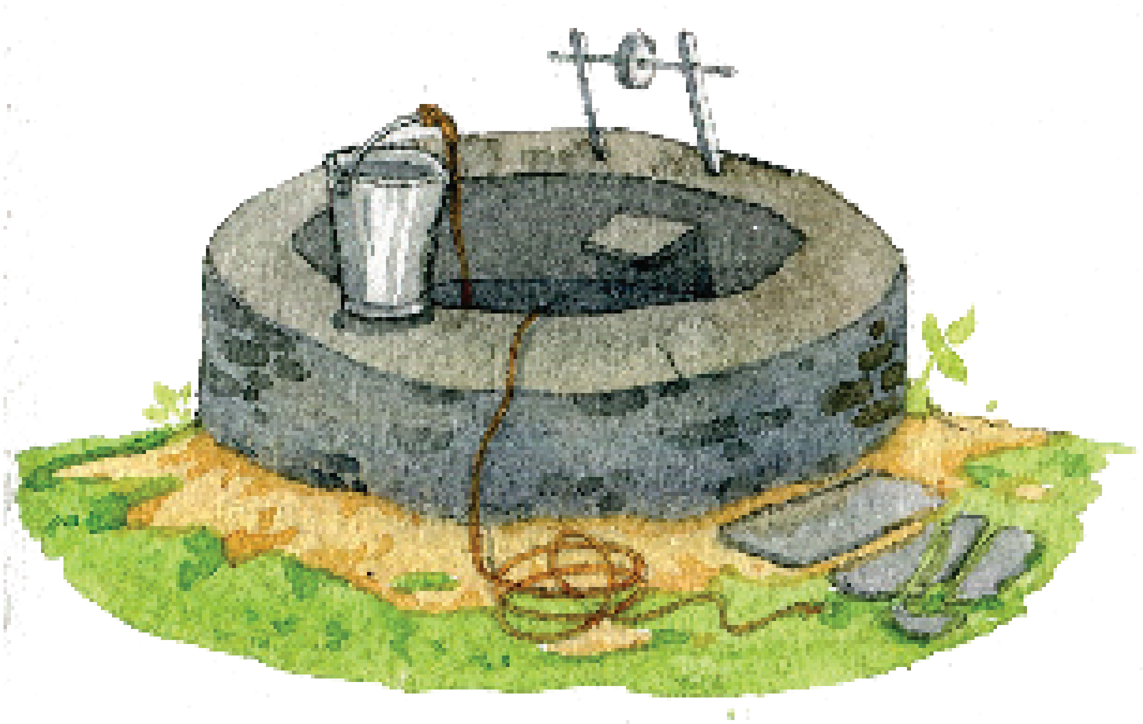

पश्यन्तु लिखन्तु च -

१. ____

२. ____

३. ____

योजयाम: -

७४१	६८५	१३५	४३७
+ १३२	+ ११४	+ २३२	+ १४२
____	____	____	____

- रवि: ४३५ रूप्यकै: तण्डुलम् एवञ्च १३२ रूप्यकै: शर्करां क्रीतवान्। तेन आपणिकाय कति रूप्यकाणि दत्तानि ?

व्यवकलनं कुर्म: -

७३९	७३५	८९५	४३६
– २२५	– १२३	– २४२	– ११५
____	____	____	____

- रेखाया: पार्श्वे ८४५ रूप्यकाणि आसन्। तया ४२० रूप्यकै: मधु क्रीतम्। तस्या: पार्श्वे कति रूप्यकाणि अवशिष्टानि ?

मापनम् -

स्मर्तव्यम्

१ से.मी. = १० मिलीमीटर-परिमितम्
१०० से.मी. = १ मीटर-परिमितम्
१००० से.मी. = १ किलोमीटर-परिमितम्

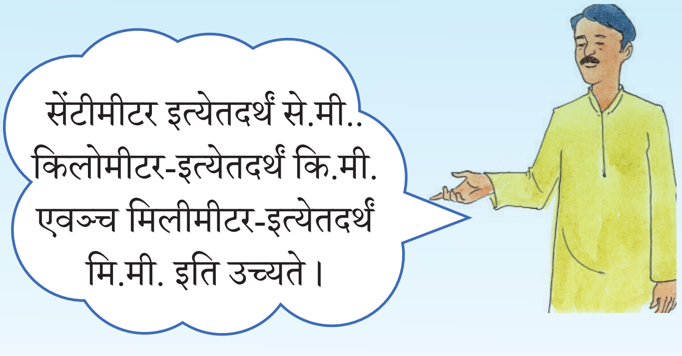

- भित्तौ चिह्नद्वयं कुर्वन्तु ययोः मध्ये दूरता १ मीटर-परिमिता भवेत् ।
- स्वमित्रस्य साहाय्येन स्वस्य मित्रस्य च औन्नत्यं मापयन्तु ।

विचिन्त्य रिक्तस्थानानि पूरयामः -

- द्वयोः नगरयोः मध्ये दूरता__________इत्यनेन मापयामः ।
- वस्त्राणि__________ इत्यनेन मापयामः ।

रिक्तस्थानानि पूरयामः -

- ३००० मी. = __________ कि.मी.
- ७०० से.मी. = __________मी.
- ४० मि.मी. = __________ से.मी.
- ५ कि.मी. = __________ मी.
- ६ मी. = __________से.मी.
- ७ से.मी. = __________मि.मी.

- अनीता एकस्मिन् दिने १८० कि.मी. तथा अन्यस्मिन् दिने १८२ कि.मीटर-परिमितं कारयानं चालितवती । आहत्य सा कियत् दूरं (कि.मीटर-परिमितं) कारयानं चालितवती ?

- चित्रा ८५४ मीटरपरिमितात् वस्त्रात् ६३२ मीटर-परिमितस्य वस्त्रस्य विक्रयणं कृतवती । अधुना तस्याः पार्श्वे कियत् वस्त्रम् अवशिष्टम् अस्ति ?

■ आगच्छन्तु, भारस्य विषये जानीमः -

१ किलोपरिमितम्	=	१००० ग्रामपरिमितम्
अर्धकिलोपरिमितम्	=	५०० ग्रामपरिमितम्
चतुर्थांशपरिमितम्	=	२५० ग्रामपरिमितम्

गुरुतमस्य वस्तुनः भारं मापयितुं बृहत्तमानां मापकानाम् उपयोगः भवति ।

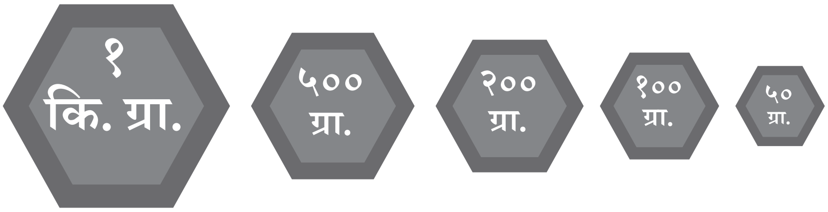

■ रिक्तस्थानानि पूरयामः -

- ४ किलोग्राम-परिमितम् = ____________________ ग्राम-परिमितम्
- ७००० ग्राम-परिमितम् = ____________________ किलोग्राम-परिमितम्
- २ किलोग्राम ५०० ग्रामपरिमितम् = ____________________ ग्राम--परिमितम्

- विजयस्य एकस्मिन् क्षेत्रे ३१२ किलोग्राम-परिमितानि आलूकानि तथा अपरस्मिन् २३६ किलो-ग्रामपरिमितानि आलूकानि अभवन् । विजयस्य क्षेत्रयोः आहत्य कियत् किलोग्राम-परिमितम् उत्पादनम् अभवत् ?

____

- हरिः ४९५ किलोग्राम-परिमितेभ्यः तण्डुलेभ्यः २९२ किलोग्राम-परिमितानां तन्डुलानां विक्रयणं कृतवान् । अधुना तस्य पार्श्वे कति किलोग्राम-परिमितानि तण्डुलानि अवशिष्टानि?

- ५ कि.ग्रा. गोधूमाः ₹१०० रूप्यकैः लभ्यन्ते, तर्हि २५ कि.ग्रा. गोधूमानां मूल्यं कियत् भवेत् ?

- २५ कि.ग्रा. गोधूमं क्रेतुं भवन्तः/भवत्यः कानि-कानि कति च धनपत्रकानि दास्यन्ति ? लिखन्तु-

शारदा शाकानि क्रेतुं विपणिं गतवती । गणनां कुर्वन्तु, सा कतिभिः रूप्यकैः शाकानि क्रीतवती ?

क्रमः	शाकानां नामानि	मूल्यम् प्रति-कि.ग्रा.	मात्रा	दत्तम्/देयम् (मूल्यम्)
१	आलुकम्	२०	२ कि.ग्रा.	
२	पलाण्डुः	१५	१ कि.ग्रा.	
३	रक्ताङ्गम्	२५	३ कि. ग्रा.	
४	तुम्बी	१०	अर्धं कि.ग्रा.	
			रूप्यकाणि	

शिक्षक-निर्देशः- शिक्षकः/शिक्षिका सहभागिनः प्रेरयेत् यत् ते वस्तूनां क्रयणानन्तरम् आपणिकात् व्ययपत्रकम् अवश्यं स्वीकुर्युः । व्ययपत्रकस्य उपयोगः कः ? इति अस्मिन् विषये चर्चां च कुर्युः । यदि भवन्तः/भवत्यः क्रीतस्य वस्तुनः भारं न्यूनम् इति अनुभवन्ति तदा आपणिकस्य तुलायाः वस्तु-मापनभागस्य परिवर्तनं कृत्वा अपरस्मिन् भागे मापकं संस्थाप्य पुनः मापनं कारयितुं शक्नुवन्ति । यदि आपणिकस्य मापकानि निर्धारित-मानयुतानि न सन्ति तर्हि तस्य परिवादं माननिर्धारकविभागे कर्तुं शक्नुवन्ति ।

दुग्ध-मापनार्थं पात्राणि -

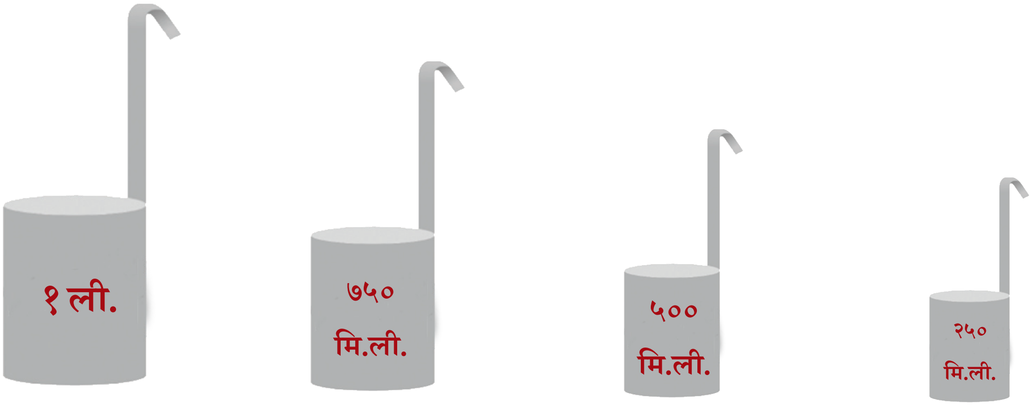

स्मर्तव्यम्

१ किलोलीटर = १००० लीटर
१ लीटर = १००० मिलीलीटर
अर्धलीटर = ५०० मिलीलीटर

किलोलीटर-इत्येतदर्थं कि.ली. लीटर-इत्येतदर्थं ली. एवञ्च मिलीलीटर-इत्येतदर्थं मि.ली. इति लिख्यते।

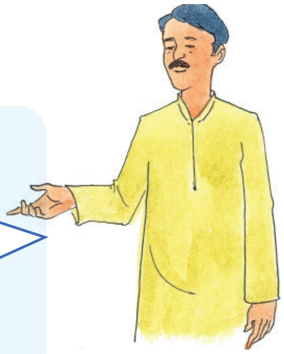

योजयामः -

४ २ ५ लीटर	५ १ २ लीटर
+ २ २ ३ लीटर	+ ३ २ ७ लीटर
______	______

व्यवकलनं कुर्मः -

९ ९ ९ लीटर	५ ५ ६ लीटर
– ३ २ २ लीटर	– २ ३ ५ लीटर
______	______

- सुनीता प्रथमे दिने १३२ लीटर-परिमितस्य द्वितीये दिने च २४२ लीटर-परिमितस्य दुग्धस्य विक्रयणं कृतवती । आहत्य सुनीता कियत् लीटर-परिमितस्य दुग्धस्य विक्रयणं कृतवती ?

- जलभाण्डे ८९९ लीटर-परिमितं जलम् आसीत् । ६४५ लीटर-परिमितस्य जलस्य उपयोगः कृतः । अधुना जलभाण्डे कियत् जलम् अस्ति ?

- १ लीटर-परिमितायाः कूप्याः २५० मिलीलीटर-परिमिताः कति कूपीः पूरयितुं शक्यन्ते ?

- उमा-द्वारा चत्वारि दिनानि यावत् प्रतिदिनं ५ मिलीलीटर-परिमितम् औषधं पातव्यम् । उमायाः कृते १० दिनेषु कियत् औषधम् आवश्यकं भवेत् ?

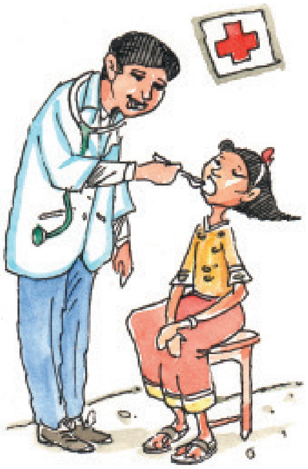

स्वहस्तयोः अङ्गुलीः गणयन्तु -

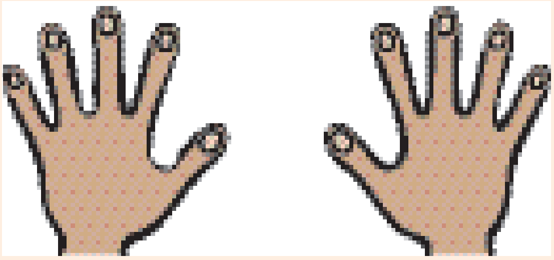

द्वयोः हस्तयोः कति अङ्गुल्यः सन्ति २ × ५ = १०

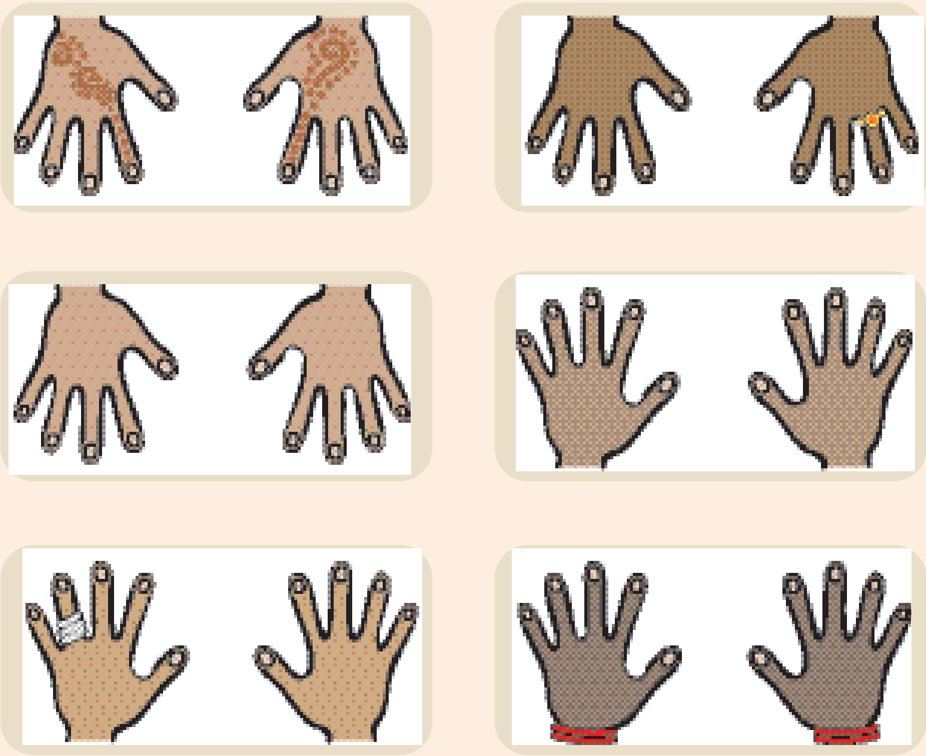

१२ हस्तानाम् ५ अर्थात्

१२ × ५ अथवा

```
  १२
× ५
_____

_____
```

गुणनं कुर्मः -

१ ३	१ १	१ ४
× ६	× ५	× ८
______	______	______

- एकस्मिन् युतके षट्-कुडुपाः (बटन) सन्ति, तर्हि पञ्च-युतकेषु कति कुडुपाः भविष्यन्ति ?

____

सुन्दरस्य समीपे ४० बीघापरिमिता भूमिः अस्ति। सुन्दरस्य शीला सुशीलः च द्वौ बालकौ स्तः। द्वयोः कृते भूमेः समानं विभाजनम् अभवत्। आगच्छन्तु, चित्रे पश्यामः वंशपरम्परायाम् अग्रे भूमेः विभाजनं कथम् अभवत् ?

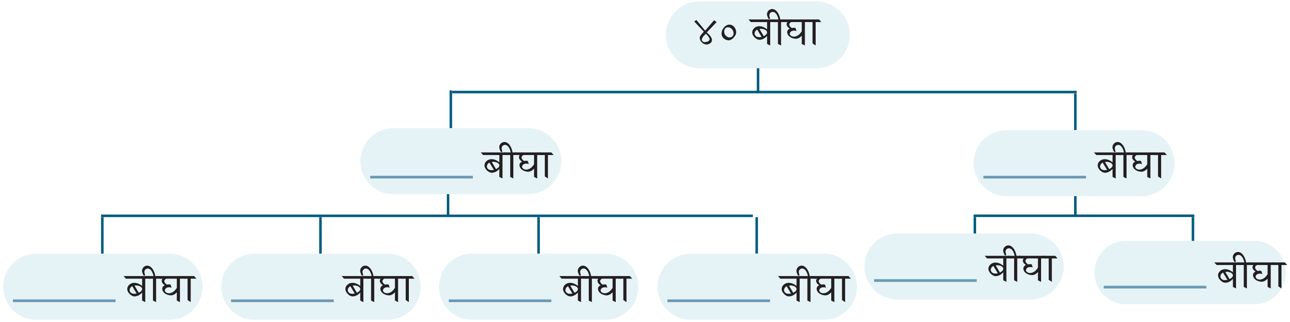

- **४० इत्यस्य समानं भागद्वयं कृतम्** ४० ÷ २ = ____
- **२० इत्यस्य समानं भागचतुष्टयं कृतम्** २० ÷ ४ = ____
- **२० इत्यस्य समानं भागद्वयं कृतम्** २० ÷ ____ = १०

शिक्षक-निर्देशः – भूमेः अथवा अन्य-वस्तुनः समानरूपेण विभजनं कृत्वा विभजनस्य प्रकारविषये चर्चां कुर्वन्तु।

अभ्यास-कार्यम्

१. प्रदत्तैः शब्दैः शब्दनिर्माणं कुर्मः -

ड – ....

ज – ....

झ – ....

२. प्रदत्तैः शब्दैः वाक्यानि पूरयामः -

कूपः, नगरे, भल्लूकः, डमरुः

१. मम ग्रामे एकः .... अस्ति ।

२. .... वने निवसति ।

३. .... डम, डम, डम इति ध्वनिं करोति ।

४. मम ....विशालः तडागः वर्तते ।

३. चित्रं दृष्ट्वा त्रीणि वाक्यानि लिखामः -

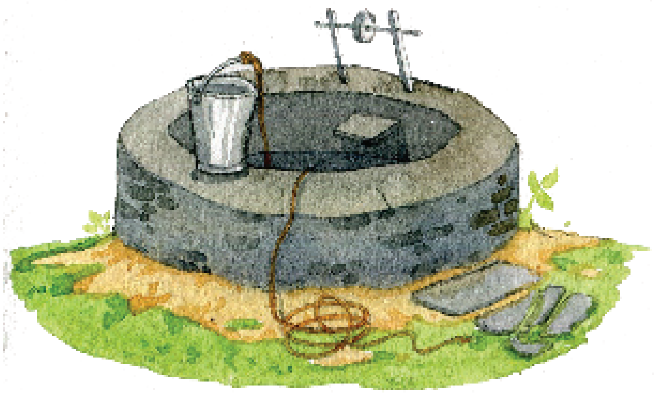

१. ________________________________

२. ________________________________

३. ________________________________

४. योजयामः -

७४१ ग्रा.	१३५ मी.	४२५ ली.
+ १३२ ग्रा.	+ २३२ मी.	+ २२३ ली.
______	______	______

५. व्यवकलनं कुर्मः -

७३५ ग्रा.	८९५ मी.	५५६ ली.
- १२३ ग्रा.	- २४२ मी.	- २३५ ली.
______	______	______

६. रिक्तस्थानं पूरयामः -

१. ३००० मी. = ____________ कि.मी.

२. ७००० ग्रा. = ____________ कि.ग्रा.

३. ४ कि.ग्रा. = ____________ ग्रा.

४. वस्त्राणां मापनं = ____________ इति परिमाणेन क्रियते ।

७. गुणनं कुर्मः -

१३	१५	१६
× ६	× ६	× ६
______	______	______

८. कृष्णः ४९५ किलोग्राम-परिमितेभ्यः तण्डुलेभ्यः २९२ किलोग्राम-परिमितानां तण्डुलानां विक्रयणं कृतवान् । अधुना कृष्णस्य पार्श्वे कति किलोपरिमितानि तण्डुलानि अवशिष्टानि ?

____

____